

visu non differt. Dicendum, quod utrumque dicitur in intellectu per similitudinem: unde proprie de illis rebus intellectus visio habetur quarum formae se ei offerunt, sed auditus de illis quae non videntur.

Alia (1) sunt quae nisi intelligamus, non credimus,

sicut principia naturaliter cognita; alia quae nisi credamus, non intelligimus, sicut ea quae supra rationem sunt: & accipit hic credere, communiter pro omni assensu.

Nisi aliquid intelligat, scilicet quod significatur per nomen.

DISTINCTIO XXV.

De fide antiquorum.

Prædictis adjiciendum est de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt adventum Christi, & qui sequuntur, videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel constantia, & devotione. Est autem quaedam fidei mensura sine qua numquam potuit esse salus. Unde Apostolus, Hebr. xi. 6., Oportet (2) accedentem credere quia est, & quod remunerator est sperantium in se. Sed quaeritur, utrum hoc credere ante adventum, vel ante legem ad salutem suffecerit. Nam tempore gratiae constat certissime hoc non sufficere. Oportet enim universa credi quae in symbolo continentur. Sed nec ante adventum, nec ante legem videtur hoc suffecisse: quia sine fide mediatoris nullum hominem vel ante, vel post fuisse salvum, Sanctorum auctoritates contestantur. Unde Augustinus ad Opratum, epist. clvii., Illa fides sana est qua credimus, nullum hominem sive majoris, sive parvulae ætatis liberari à contagione mortis, & obligatione peccati quod prima natiuitate contraxit, nisi per unum mediatorem Dei & hominum Christum Jesum: cuius hominis eiusdemque Dei saluberrima fide etiam illi justi sunt salvi facti qui priusquam venisset (3) in carnem, crediderunt in carnem venturam. Eadem enim fides est & illorum, & nostra. Proinde cum omnes justi, sive ante incarnationem, sive post, nec vixerint, nec vivant nisi ex fide incarnationis Christi, profecto quod scriptum est, Act. iv. 12. Non est aliud nomen sub caelo in quo oporteat salvari nos: ex illo tempore valet ad salvandum genus humanum ex quo in Adam vitiarum est. Idem, Lib. de corrept. & grat. cap. vii., Nemo liberatur à damnatione quae facta est per Adam, nisi per fidem Jesu Christi. Idem Lib. II. de nuptiis, & concup. cap. xi., Eadem fides Mediatoris, quae nos salvat, salvos justos faciebat antiquos, pusillos cum magnis: quia sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum; & sicut nos mortuum, ita illi moriturum; & sicut nos resurreximus, ita illi resurrexerunt; & nos, & illi ad iudicium vivorum, & mortuorum venturum. Gregorius, hom. xvii. super Ezechielem: Et qui præbant, & qui sequebantur clamabant, dicentes: Hosanna filio David &c. Matth. xxi. Quia omnes electi qui in Judaea esse potuerunt, sive qui nunc in Ecclesia sunt, in Mediatorem Dei & hominum crediderunt, & credunt. His, aliisque pluribus testimoniis perspicue docetur, nullumquam salutem esse factam nisi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem credere quae supra dixit Apostolus; sed non sufficit.

De fide simplicium.

Quid ergo dicitur de illis simplicibus quibus non erat revelatum mysterium incarnationis, qui pie credebant quod eis traditum fuit? Dicitur potest, nullum fuisse justum, vel salvum, cui non esset facta revelatio vel distincta, vel velata, vel in aperto, vel in mysterio. Distincta, ut Abraham, & Moysi; aliisque majoribus, qui distinctionem articulorum fidei habebant: velata, ut simplicibus, quibus revelatum erat ea esse credenda quae credebant illi majores, & docebant; sed eorum distinctionem apertam non habebant. Sicut & in Ecclesia aliqui minus capaces sunt, qui articulos symboli distinguere, & assignare non valent; omnia tamen credunt quae in symbolo continentur: credunt enim quae ignorant, habentes fidem velatam in mysterio; ita & tunc minus capaces ex revelatione sibi facta majoribus credendo inhærebant, quibus fidem suam quasi committebant. Unde Job cap. i. 14., Bovæ arabant, & asinae pascebantur juxta eos. Simpliciter, & minores sunt asinae pascentes juxta boves: quia humilitate majoribus adhærendo, in mysterio credebant quae & illi in mysterio docebant, qualis forte fuit vidua Sareptana.

Quae ante adventum credere de Mediatore sufficiebat.

Sed quaeritur, cum sine fide Mediatoris antiquis non fuerit salus, sicut nec modernis, utrum oportuerit illos credere omnia illa de Mediatore quae nunc credimus. Quibusdam videtur quod suffecerit illis quatuor tantum credere, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, & adventum ad iudicium: quod ex præmissis verbis Augustini colligitur, ubi ista quatuor posuit. Aliis autem videtur, habita fide Trinitatis, id de mysterio incarnationis fidei suffecisse, ut crederetur Dei Filius natus de homine, & judicaturus: qui de Joanne Baptista documentum hujus rei assumunt, qui de morte Christi, & descensu ad inferos in Evangelio dubitasse videtur, secundum expositionem Gregorii, hom. i. in Ezech. & hom. vi. super Evangel. quando interrogavit per discipulos, Luc. vii. 20., Tu es qui venturus es, an alium expectamus? quasi diceret: Es tu per te ipsum descensus ad infernum, an alium ad hæc sacramenta missurus es? Quidam tamen dicunt, eum non dubitasse (4) de ignorantia, sed de pietate; idest, dubitare se ostendisse, non

(1) Alia quae non sunt, credimus, sicut principia naturaliter cognita, alia quae non credimus, sicut ea &c. (2) Vulgata: Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remuneratorem sit. (3) Nicolai hic & infra, in carne. (4) Nicolai ignorantia, sed pietate.

quia ignoraverit; sed pietatis affectu compassum esse Christo, & ejus humilitatem admirando insinuasse.

De fide Cornelii.

Solet etiam quaeri de Cornelio, utrum fidem incarnationis habuerit, cum dictum est ei per Angelum, Act. x. 31., Acceptae sunt elemosynae tuae, & exaudita sunt orationes tuae. Si enim fidem incarnationis non habebat, tunc ergo sine fide incarnationis erat ei justitia: quia de illo scriptum est, quod justus erat, & timens Deum. Si vero incarnationis fidem habebat, ad quid ergo missus est ad eum Petrus? Sane dici potest, eum sicut fidem unitatis, ita & incarnationis habuisse, Dei revelatione; sed incarnatum ret, & sacramentum regenerationis ei conferret. Habebat igitur fidem incarnationis; sed an facta, an futura esset, non novat: & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius est solidatus in fide. Per fidem enim, ut ait Gregorius (hom. xi. in Ezech. ante med.) venit ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim unum credebatur, sed Filium ejus nesciebat incarnatum. Per fidem placuerunt Deo opera ejus: sine fide enim impossibile est placere Deo. Augustinus vero dicit, (a) Cornelio dictum esse per Angelum, Act. x. 31., Acceptae sunt elemosynae tuae, & orationes tuae: antequam in Christum crederet; nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat. Nam quomodo invocabat in quem non credente quod ait, sine fide Christi non posse esse salutem; & tamen Cornelium exaudivit, antequam crederet in Christum: quod ita potest intelligi, scilicet antequam sciret Christum incarnatum, in quem crederet in mysterio.

De aequalitate fidei, spei, charitatis, & operis, quae secundum aliquid sunt aequalia.

Illud etiam non est prætermittendum, quod fides, spes, charitas, & operatio secundum aliquid aequalia sunt in presenti. Unde Gregorius super Ezechielem, hom. xxii., Fidem, spem, charitatem, & aequae operationem, dum in hac vita vivimus, aequales sibi esse apud nos invenimus: quia quantum credimus, tantum amamus, & quantum amamus, tantum de spe præsumimus. Quisque enim fidelis tantum credit quantum sperat, & amat, & tantum operatur quantum credit, & amat, & sperat. Sed tamen major fide, & spe charitas dicitur: quia cum ad Dei speciem pervenitur, spes, & fides transit, sed charitas permanet; & quia charitas mater est omnium virtutum, quae non ideo post fidem, & spem ponitur, quod ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta: charitas enim numquam excidit. I. Corinth. xii. 8. Præmissa autem aequalitas proprie secundum actuum intensionem consideranda est. Hic vero quod hic, & superius dictum est, scilicet quod charitas non est ex fide, & spe, sed & converso, videtur obviare quod ait Apostolus I. Tim. 1. 5., Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: progrediens: quod exponens Augustinus (b) cor accipit pro intellectu, & conscientiam pro spe. Qualis, inquit, charitas est finis præcepti procedens de corde puro, & conscientiam pro spe, si Deus diligatur: & conscientia, idest de spe bona, & fide non ficta, idest de puro intellectu, ut nihil nitas fidem, vel spem, sed fides, & spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intelligi non quod fides, & spes causa, vel tempore charitatem omnium bonorum matrem præcedant; sed quia charitas sine illis in aliquo esse non potest, sed illae sine charitate possunt esse; quamvis non sit pia fides, vel spes sine charitate. Ideo igitur ex fide, & spe procedere dicitur charitas, quia nulli provenit sine istis.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam Magister determinavit de fide quantum ad suam essentiam, quae per diffinitionem cognoscitur, & de objecto fidei; hic determinat de ipsa per comparationem ad habentem ratione quantitatis, secundum quam crescit in habente fidem. Dividitur autem hæc pars in duas. In prima determinat de fide prout comparatur ad credentes secundum quantitatem quam habet ex numero credibilium; in secunda secundum quantitatem quam habet ex intensione habitus, ibi; Illud etiam non est prætermittendum. Circa primum tria facit. Primo ostendit quod fides sufficiens ad salutem, se extendit ad cognitionem Deitatis. Secundo quod se extendit ad cognitionem Redemptoris, ibi: Sed quaeritur, utrum hoc credere ante adventum, & ante legem ad salutem suffecerit. Tertio ostendit ad quos articulos Redemptoris fides se extendit, ibi: Sed quaeritur, cum sine fide Mediatoris antiquis non fuerit salus, sicut nec modernis, utrum oportuerit illos credere omnia illa de Mediatore quae nos credimus.

In III. Sent. Tom. III.

(1) Al. Hic vero quod hæc &c. Forte etiam legendum: Secundo proponit dubitationem & solvit. Ex Edit. P. Nicol. (a) Lib. de prædest. Sanct. cap. vii. versus finem. (b) Colligitur ex Lib. I. de Doct. chris. cap. xl. & ex Enchir. cap. cxxi. ut & ex tract. x. in I. Epist. Joannis, & ex præfat. in Psalm. xxxi.

QUESTIO I.

Hic est duplex questio. Prima de diffinitione articulorum. Secunda de explicita eorum cognitione.

Mm

Cir

Circa primum quaeruntur duo.
Primo. De articulo secundum se.
Secundo. De distinctione articulorum ad invicem.

ARTICULUS I.

Utrum diffinitio Richardi de S. Victore de articulo sit competens.

1. **A**D primum sic proceditur, & exponitur diffinitio Richardi de Sancto Victore, (a) quae talis est. *Articulus est indivisibilis veritas de Deo, arcans nos ad credendum.* Videtur autem quod sit incompetens. Quia indivisibilis veritas est veritas incomplexi. Sed fides est de complexis, ut supra dictum est. Ergo articulus fidei non est *indivisibilis veritas.*

2. Praeterea. Inter articulos fidei ponuntur aliqua quae non pertinent ad Deum (1) nisi sicut ad causam, sicut carnis resurrectio. Sed hoc non sufficit ad hoc quod dicatur veritas esse de Deo: quia sic omnis veritas a Deo est; non tamen omnis veritas ad articulum fidei pertinet. Ergo videtur quod inconvenienter dicatur *de Deo.*

3. Praeterea. Arcatio necessitatem importat. Sed fides voluntaria est: quia nullus credit nisi volens, ut dicit Augustinus, super Joan. tract. xxvi. Ergo male dicit, quod est *arcans ad credendum.*

4. Item. Ponitur alia diffinitio Isidori. (b) *Articulus est perceptio divinae veritatis tendens in ipsam.* Quia perceptio divinae veritatis est etiam per rationem naturalem, sicut quod scimus Deum esse; & tamen de hoc non est articulus. Ergo male diffinitur articulum.

5. Item. Obijcitur de diffinitione Hugonis de Sancto Victore: *Articulus est natura cum gratia.* Quia articulus est res credita. Sed natura cum gratia est credens. Ergo, cum credens non sit creditum, articulus male diffinitur.

QUAESTIUNCULA II.

1. Uterius. Videtur quod articulus possit dici formatus, & informis. Objectum enim proportionatur habitui. Sed fidei objectum est articulus. Cum ergo fides sit formata, & informis, videtur quod etiam articuli.

2. Praeterea. Tendere in Deum est actus fidei formatae. Sed articuli est tendere in Deum, ut patet per alteram diffinitionem assignatarum. Ergo articulus potest esse informis, & formatus.

3. Praeterea. Unus articulus est, *Credo in Deum.* Sed hic est actus fidei formatae. Ergo articulus est etiam formatus, & informis.

Sed contra. In articulis fidei non differt peccator, & justus. Differt autem secundum formationem, & informatam. Ergo formatio, & informatio non pertinent ad articulos.

Praeterea. Mutare articulos non est in potestate hominis. (2) Sed informatio est in potestate hominis, in quantum ex peccato causatur. Ergo informatio non consideratur circa articulum.

(1) *Al. deest nisi.* (2) *Al. omittitur.* Sed informatio est in potestate hominis. (3) *Al. symbolos.* (4) *For- te aut ad effectum proprium.* (5) *Al. deest non.*

Ex Edit. P. NICOL. (a) Ut a quibusdam datur in 2. 2. quaest. 1. art. 6. indefinite notat: nec ullibi occurrit in Richardo. (b) Quod Isidori nomine subjungitur; ut & paulo post ex Hugone, apud neutrum occurrit.

QUAESTIUNCULA III.

1. Uterius. Videtur quod articuli non debuerunt colligi in symbolo. Quia tota fides sufficienter per sacram Scripturam instruitur. Ergo superfluum fuit (3) symbolum condere.

2. Praeterea. Symbolum proponitur ut regula fidei, cujus actus est assentire. Sed, sicut dicit Augustinus in epist. xix. ad Hieronymum, solis Apostolis, & Prophetis est hic honor exhibendus, ut quaecumque dixerunt, haec ipsa vera esse credantur. Ergo post symbolum Apostolorum non debuerunt alia symbola fieri.

3. Praeterea. Quaeritur, quare symbolum Apostolorum, & Nicenum dividitur in tres partes secundum tres personas; symbolum autem Athanasii secundum Divinitatem, & humanitatem partitur.

4. Praeterea. Quaeritur, quare symbolum Apostolorum dicitur submisse in Prima, & Completorio; Alia vero duo alte, unum post Evangelium, alterum in Prima.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod articulus nomen graecum est, & importat indivisionem: unde membra quae non dividuntur in alia membra, dicuntur articuli: & secundum istum modum conclusiones quae inquiruntur in aliqua scientia, vel aliquo tractatu, dicuntur articuli: quia ex eis, sicut ex quibusdam principiis indivisibilibus, consurgit collectio quae tractatum perficit: & sic in judiciis ea quae per testes probata sunt, vel probanda, dicuntur articuli. Fides autem non inquiritur, sed supponitur ea quae sunt fidei ex testimonio Dei ea dicentis: unde illud quod habet specialem difficultatem in fide, & cujus suppositio non dependet ab alio supposito, proprie dicitur articulus fidei. Et ideo in diffinitione praedicta Richardus secutus est & proprietatem nominis, dicens, quod est *indivisibilis veritas*, & etymologiam, secundum quod sonat in lingua latina dicens, quod *arcans nos ad credendum.*

Ad primum ergo dicendum, quod in incomplexis, per se loquendo, non est veritas nisi aequivoce: unde indivisibile intelligendum est non simpliciter, sed in genere complexorum.

Ad secundum dicendum, quod articuli fidei dicuntur esse de Deo, aut quia pertinent ad divinam naturam, aut quia ad personam (sive ratione sui, sive ratione naturae assumptae) aut (4) effectus proprius ejus, qui (5) non potest fieri aliqua virtute creata, nec percipitur ratione humana: & ideo objectio cessat.

Ad tertium dicendum, quod articulus dicitur arcare ad credendum non de necessitate coactionis, sed de necessitate finis: quia sine fide articulorum non potest esse salus.

Ad quartum dicendum, quod perceptio divinae veritatis quae fit per rationem naturalem, tendit, sicut in id cui innititur, in intellectum principiorum; sed perceptio divinae veritatis quae est articulus, tendit

dit in primam veritatem non solum sicut in finem, vel objectum, sed sicut in id in quod resolvitur sicut in causam suae credulitatis.

Ad quintum dicendum, quod Hugo non intendit diffinire articulum, sed ostendere quae sunt ea de quibus est fides: quia est de operibus conditionis, quibus instituta est natura, & de operibus reparationis, quibus collata est gratia Dei.

SOLUTIO II.

Ad secundam quaestionem dicendum, quod articulus nominat id quod credendum est quasi objectum fidei. Diversa autem dispositio operantis nihil variat in objecto operationis; nec objectum denominatur ex dispositione operantis, sed magis e converso; sicut color non denominatur ex diversa dispositione videntis, secundum quod quidam habent lippos oculos, & quidam claros: unde cum formatio fidei, & informatio ad dispositionem credentis pertineant, nec etiam secundum id quod est proprium intellectus in quo est fides, sed secundum relationem ejus ad voluntatem, in qua est caritas; non potest proprie dici, quod articulus sit formatus, vel informis.

Ad primum ergo dicendum, quod objectum proportionatur habitui in his quae ad naturam habitus pertinent, non in his quae accidunt ex dispositione habitus habitum.

Ad secundum dicendum, quod illa diffinitio est data de articulo per actum fidei: unde dicit: *Perceptio divinae veritatis*: & ideo ex parte actus accidit ibi id quod est fidei formatae, non ex parte objecti.

Et similiter dicendum ad tertium.

SOLUTIO III.

Ad tertiam quaestionem dicendum, quod nomen symboli similitudinem, & collectionem importat: unde a quatuor collectionibus nomen symboli imponitur. Primo a collectione multorum hominum in unam fidem. Secundo a collectione praedicantium fidem: quia omnes Apostoli collecti hanc regulam fidei ediderunt, unusquisque quod suum est, apponens. Tertio quia ex diversis locis sacrae Scripturae colliguntur ea quae credenda sunt, ut in promptu habeantur. Quarto omnia beneficia divinitus collata ibi colliguntur: unde Dionysius iv. cap. eccl. Hierar. dicit, quod religionis symbolum congruentius potest appellari hierarchia eucharistica, quasi bona gratia.

Ad primum ergo dicendum, quod oportuit ea quae in diversis locis sacrae Scripturae tradita sunt, in unum colligi locum, ut fides magis in promptu haberetur.

Ad secundum dicendum, quod Patres qui alia symbola post Apostolos ediderunt, nihil de suo apposuerunt; sed ex sacris Scripturis ea quae addiderunt, exceperunt. Et quia quaedam difficilia sunt in illo symbolo Apostolorum, ideo ad ejus explanationem editum est symbolum Nicenum, quod diffusius fidem quantum ad aliquos articulos prosequitur. Et quia quaedam implicite continebantur in illis symbolis, quae oportebat propter insurgentes haereses explicari; ideo additum est symbolum Athanasii, qui specialiter contra haereticos se opposuit.

Ad tertium dicendum, quod quia tempore Athanasii specialiter haereses insurrexerunt contra perso-

In III. Sent. Tom. III.

nam Filii quantum ad utramque naturam, ideo secundum duas naturas symbolum illud in duas partes dividitur. Alia autem symbola, quae non sunt ex principali intentione contra haereticos facta, sed ad doctrinam fidei propalandam, vel elucidandam, dividuntur in tres personas, in quibus principaliter nostra fides fundatur.

Ad quartum dicendum, quod symbolum Apostolorum fuit editum, quando fides nondum erat propalata; & ideo in secreto dicitur. Et quia editum fuit ad proponendum fidei doctrinam, ideo quotidie dicitur & in Prima, & in Completorio, quasi in principio diei, & noctis, in signum quod omnis nostra operatio a fide debet accipere initium: & quia per ipsam contra adversa, & in prosperis protegitur. Alia autem symbola edita fuerunt tempore fidei jam propalatae: & ideo publice cantantur. Et quia non ad proponendum fidem, sed ad defendendum, vel elucidandum edita fuerunt; ideo non in singulis diebus dicuntur, sed in illis in quibus homines maxime ad Ecclesiam venire consueverunt, & in illis de quibus fit aliqua solemnizatio de illis quae ad articulos pertinent. Et quia symbolum Nicenum editum est ad manifestationem fidei, ideo dicitur statim post Evangelium, quasi expositio ipsius. Symbolum autem Athanasii, quod contra haereticos editum est, in Prima dicitur, quasi jam pulsus haereticorum tenebris.

ARTICULUS II.

Utrum articuli convenienter distinguantur in symbolo.

2. 2. quaest. 1. art. 9.

1. **A**D secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter articuli distinguantur in symbolo. Tres enim personae sunt aequales. Sed articuli pertinentes ad personam Filii, & Spiritus Sancti ponuntur plures. Ergo similiter debent poni plures pertinentes ad personam Patris.

2. Praeterea. Deum esse unum, est probabile per demonstrationem, & similiter Deum esse creatorem rerum: unde etiam quidam Philosophi, ut Avicenna, demonstratione moti, hoc concedunt. Sed articuli qui essentialiter ad fidem pertinent, non possunt demonstratione probari, ut ex dictis patet. Ergo inconvenienter ponuntur in symbolis pro articulis.

3. Praeterea. Sicut potentia appropriatur Patri, ita sapientia Filio. Ergo sicut fit mentio in symbolo de omnipotentia, ita debet mentio fieri de sapientia, & aliis etiam attributis.

4. Praeterea. In symbolo debet exponi fides quantum ad omnes credentes. Sed non omnibus credentibus convenit credere in Deum, sed tantum habentibus fidem formatam. Ergo videtur quod male dictum sit: *Credo in unum Deum*: & quod habens fidem informem, hoc dicens peccet mentiendo.

5. Praeterea. Cum dicitur credere in Deum, designatur finis fidei. Sed solus Deus est finis fidei. Ergo cum in symbolo contineatur aliquid quod est pure creatum, sicut Ecclesia catholica, videtur quod inconvenienter ponatur iste modus loquendi.

6. Praeterea. Sicut incarnationis sacramentum incepit in conceptione, & terminatum est in nativitate; ita & mysterium passionis incepit in passione, & terminatum est in sepultura. Sed assignatur alius articulus de conceptione, & nativitate. Ergo & alius articulus debet assignari de passione, & sepultura.

Mm 2

Præ-

7. Præterea. Sicut Patri appropriatur aliquod opus, & Spiritui Sancto; ita & Filio. Ergo sicut cum fide de Patre ponitur aliquod opus divinum, sicut creatio, & cum articulo Spiritus Sancti opus remissionis peccatorum; ita & cum articulis Filii debet aliquod opus divinum poni.

8. Præterea. In Nicæno symbolo nulla fit mentio de descensu ad inferos. Ergo videtur insufficienter articulos continere.

9. Præterea. Quæritur quare in Nicæno symbolo dicitur, non *creatorem*, sed *factorem*.

10. Præterea. Fides de corpore Christi in sacramento altaris maximam difficultatem habet. Cum ergo in nullo symbolorum de hoc dicatur aliquid, videtur quod insufficienter in eis fides tradatur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod articuli fidei distinguuntur dupliciter. Uno modo quantum ad ipsa credibilia; & sic sunt quatuordecim; alio modo quantum ad ipsos qui articulos distinxerunt, & sic sunt duodecim secundum numerum duodecim Apostolorum. Quia autem articulus est veritas de Deo, hoc contingit esse dupliciter: quia aut est de ipso Deo tantum, aut de Deo ratione naturæ assumptæ. Si primo modo, contingit esse tripliciter: quia aut est de eo ratione naturæ, aut ratione personarum, aut ratione effectus proprii. Si ratione naturæ, sic habemus primum articulum, *Credo in unum Deum*. Si ratione personæ, aut ratione personæ Patris, & sic habemus secundum, *Patrem omnipotentem*; aut ratione Filii, & sic habemus tertium, *Et in Jesum Christum Filium ejus*; aut ratione personæ Spiritus Sancti, & sic habemus quartum, *Credo in Spiritum Sanctum*. Si ratione effectus, aut pertinet ad conditionem naturæ, & sic est quintus, *Creatorem cæli: & terræ*; aut ad bonum gratiæ, & sic habemus sextum, *Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem*; aut de perfectione gloriæ, & sic habemus septimum, *Carnis resurrectionem, vitam æternam*. Quidam autem aliter distinguunt hos tres articulos: quia opus creationis includunt in primo articulo, qui pertinet ad veritatem essentiæ; & ultimum opus dividunt in duos articulos, scilicet *carnis resurrectionem*, unum articulum dicentes, & *vitam æternam* alium. Sed prima distinctio melior videtur: quia Apostolus expresse ponit unum articulum de creatione, Hebr. xi. 3. *Fide (6) credimus aptata esse sæcula verbo Dei*. Et iterum completio vitæ æternæ, & gloriæ includit conjunctionem animæ, & corporis. Item sciendum, quod opus creationis conjungitur articulo de persona Patris, quia pertinet ad potentiam, quæ appropriatur Patri. Duo autem alia opera adjunguntur articulo de Spiritu Sancto: unde sibi appropriatur unio Ecclesiæ, quæ importatur per hoc quod dicitur, *Sanctam Ecclesiam catholicam, remissionem peccatorum*; & communicatio bonorum operum, quæ est per charitatem, ut bonum unius alteri prosit. Articuli autem pertinentes ad naturam assumptam sunt etiam septem. Primus pertinet ad conceptionem, *Qui conceptus est de Spiritu Sancto*. Secundus

(6) Vulgata intelligimus. (7) In editis deest ad iudicium.

Ex EDIT. P. NICOLAI. (c) Quæ hic notatur inter Leonem & Anselmum disceptatio circa hujusce articuli expositionem, in *Sanctam Ecclesiam*, nullibi apud illos occurrit, cum nec tractatus de symbolo Nicæno quem Tribemius, & alii post illum inter opera Leonis notant, nunc in impressis reperitur, nec aliquid apud Anselmum tale opus.

ad nativitatem: *Natus ex Maria*. Tertius ad passionem. *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus*. Quartus ad descensum ad inferos: *Descendit ad inferna*. Quintus ad resurrectionem: *Tertia die resurrexit a mortuis*. Sextus ad ascensionem: *Ascendit in cælos, sedet ad dexteram Dei Patris*. Septimus ad adventum (7) ad iudicium: *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*. Horum autem articulorum tres Petrus in unum complexus est, scilicet articulum de unitate essentiæ, de omnipotentia Patris, & de opere creationis, ideo quia opus creationis, propter potentiam quam indicat Patri appropriatur, qui est etiam fons totius Deitatis: & ideo competit Petro, quod est caput Apostolorum, sicut Pater Trinitatis. Posuit autem Joannes articulum de persona Filii. Articulum autem de conceptione, & nativitate conjunxit in unum Jacobus Zebedei. Articulum autem de passione posuit Andreas. Descensum ad inferos posuit Philippus. Resurrectionem Thomas. Ascensionem Bartholomæus. Adventum ad iudicium Matthæus. Articulum de Spiritu Sancti persona Jacobus Alphaei. Opus gratiæ diviserunt duo Apostoli. Nam Simon posuit effectum gratiæ in consecutione boni, scilicet *Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem*: Judas Jacobi, quantum ad remotionem mali, scilicet *peccatorum remissionem*. Effectum gloriæ posuit Matthias, vel iterum Thomas, ut quidam dicunt. Alii autem aliter prædictos articulos attribuunt Apostolis. Sed in hoc non est magna vis.

Ad primum ergo dicendum, quod Pater non est missus sicut aliæ personæ: & ideo eis propter effectum missionis plures articuli appropriantur quam Patri.

Ad secundum dicendum, quod Deum esse simpliciter, non est articulus; sed Deum esse sicut fides supponit, scilicet habentem curam de omnibus, remunerantem, & punientem, ut patet per Apostolum Hebr. xi. quia sic determinat, quia est, & quia remunerator est. Similiter Deum esse creatorem non cognoverunt Philosophi, sicut fides ponit, ut scilicet postquam non fuerunt, in esse producta sint; sed secundum alium modum accipiunt creationem, ut in Lib. II. dist. 1. dictum est.

Ad tertium dicendum, quod omnes articuli, præcipue qui pertinent ad opera divina, probantur per omnipotentiam Dei, sicut & Angelus probavit incarnationem, veniens ad Virginem, Lucæ i. 37. *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*: & ideo ponitur præcipue omnipotentia quasi radix fidei.

Ad quartum dicendum, quod in symbolo proponitur nobis regula fidei, ad quam omnes debent pertinere, non autem debet pertinere solum ad actum fidei informis, sed etiam ad actum fidei formatæ: & ideo ponitur in symbolis actus fidei formatæ. Nihilominus habens fidem informem, dicens symbolum, non peccat: quia hoc dicit in persona Ecclesiæ.

Ad quintum dicendum, quod Leo Papa dicit (c) quod non debet ibi addi hæc præpositio *in*, ut dicatur: *Et in unam Sanctam catholicam &c.* sed debet dici: *Et unam Sanctam &c.* Anselmus vero dicit, quod potest dici, *In unam*, in quantum in isto effectu intelligitur veritas increata, scilicet

cet (8) ut sit sensus. *In unam Sanctam*, id est in Spiritum Sanctum unientem Ecclesiam.

Ad sextum dicendum, quod, sicut dictum est, articulus est indivisibilis veritas supra rationem existens: & ubi occurrunt diversæ difficultates, quibus hoc quod dicitur, est supra rationem, oportet ponere diversos articulos. Ponere autem Deum sepultum, non habet aliam difficultatem, quam ponere eum passum, vel mortuum: & ideo totum hoc comprehenditur sub uno articulo. Sed nativitas habet aliam difficultatem præter difficultatem conceptionis: quia in conceptione est difficultas ex hoc quod Deus homo factus est, & quod est facta conceptio sine virili semine; in nativitate autem ex hoc quod clauso Virginis uero exivit: & ideo sunt duo articuli.

Ad septimum dicendum, quod ex parte potentiae Filii ponitur opus quod in natura assumpta operatus est quantum ad septem articulos, ut dictum est.

Ad octavum dicendum, quod, sicut dicit Innocentius tertius, (d) Nicæna synodus præcipue congregata fuit contra Arium, qui negabat Filium esse verum Deum: & ideo descensus ad inferos suppressus fuit, in quo maxime videbatur derogari Divinitati Filii. Vel dicendum, quod quia illud symbolum editum est ad manifestandum fidem contra hæreticos; nullus autem error acciderat de descensu ad inferos: ideo illum articulum explicare non curaverunt, sed implicite posuerunt in articulo de resurrectione, in quo intelligitur terminus à quo resurrexit; sicut in articulo conceptionis implicite tradiderunt articulum nativitatis, quia non fuerat de nativitate aliquis specialis error.

Ad nonum dicendum, quod quia quidam Philophi posuerunt mundum creatum à Deo, & tamen ab æterno fuisse, ut Augustinus dicit (XL. Lib. de Civ. Dei cap. iv.) ideo symbolum Nicænum, quod specialiter ad evacuandos errores editum fuit, posuit *Factorem*, quod magis ostendit initium durationis mundi, & quod est à Deo agente per voluntatem non per necessitatem naturæ.

Ad decimum dicendum, quod fides de corpore Christi, & de omnibus sacramentis, & de clavibus, & de omnibus hujusmodi includitur in articulo qui est de effectu gratiæ, qui est: *Sanctam Ecclesiam catholicam*: & ideo in Nicæno symbolo additum est: *Confiteor unum baptisma*. Quidam tamen dicunt, quod reducitur ad articulum de passione. Sed primum est probabilius.

QUÆSTIO II.

Deinde quæritur de explicatione fidei: & circa hoc quærentur duo.

Primo de necessitate explicationis.

Secundo. Quantum ad quæ oportet esse fidem explicitam.

ARTICULUS I.

Utrum explicatio fidei sit de necessitate salutis.

2. 2. quæst. II. art. 5. & 6.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod fidem esse explicitam non sit de necessitate

(8) Al. ut sic Spiritus Sanctus. Forte etiam post vocem sanctam addendum Ecclesiam. (9) Vulgata: & iniquis se remunerator sit. (10) Al. in illo. (11) Forte quilibet.

Ex EDIT. P. NICOLAI. (d) Nihil tale apud Innocentium occurrit, etsi Lib. II. de mysteriis Missæ cap. LI. Symbolum illud refert ex professo. Vide 2. 2. quæst. 1. art. 9. ad 4. ubi, prima ommissa, secundam tantum solutionem tradit.

tate salutis. Ad salutem enim sufficit gratia, & liberum arbitrium. Sed ad explicationem fidei non sufficit habitus gratuitus fidei infusus, nec etiam liberum arbitrium gratia informatum; sed oportet quod veniat doctrina fidei determinans, quia fides ex auditu est, Rom. x. Ergo explicatio fidei non est de necessitate salutis.

2. Præterea. Nullus damnatur ex hoc quod vitare non potest. Sed aliquis natus in silvis, vel inter infideles, non potest distincte de fidei articulis cognitionem habere: quia doctor fidei non adest, nec unquam de fide audivit mentionem. Ergo iste non damnatur; & tamen non habet fidem explicitam: ergo videtur quod explicatio fidei non sit de necessitate salutis.

3. Præterea. Explicita cognitio de articulis fidei non potest esse nisi in eo qui habet usum liberi arbitrii. Sed multi salvantur qui usum liberi arbitrii non habent, sicut pueri baptizati morientes. Ergo explicatio fidei non est de necessitate salutis.

4. Præterea. Simplicibus non sunt proponenda subtilia, sicut patet per Apostolum I. Corinth. 111. Sed nihil est subtilius his quæ supra rationem sunt, qualia sunt ea quæ ad fidem pertinent. Ergo simplicibus non est explicanda fides; & tamen ipsi salvantur: ergo explicatio fidei non est de necessitate salutis.

Sed contra. Heb. xi. *Accedentem ad Deum oportet credere quia est (9) & quia diligentibus se remunerator est*. Sed accedere ad Deum est de necessitate salutis. Ergo & habere fidem explicitam quantum ad aliqua.

Præterea. Nullus sine spe salvatur. Sed ad spem oportet adesse explicitam cognitionem rerum quæ sperantur: quia fides est substantia sperandarum rerum, Hebr. xi. Ergo habere fidem explicite de aliquibus, est de necessitate salutis.

QUÆSTIUNCULA II.

1. Ulterius. Videtur quod quilibet teneatur habere fidem explicitam de omnibus quæ ad fidem pertinent. Omnes enim articuli fidei æqualiter ad fidem pertinent. Si ergo de aliquibus oportet habere cognitionem explicitam, pari ratione de omnibus.

2. Præterea. Secundum id quod in universalibus sciatur, non distinguitur unus homo ab alio: quia cognitio universalium principiorum omnibus hominibus est innata. Sed habere fidem implicite de aliquo articulo, est habere fidem in generali (10) de illo articulo. Ergo per hoc quod habet fidem tantum implicite de aliquo articulo, non differt quantum ad illum articulum à non credente: ergo oportet habere fidem explicitam de omnibus articulis.

3. Præterea. Sicut per præcepta legis vitantur peccata mortalia, ita per articulos vitantur errores hæresum. Sed (11) aliquis ita tenetur servare præcepta legis ut omnia peccata vitet. Ergo & ita tenetur cognoscere articulos fidei ut omnes errores, & hæreses vitet. Sed hoc non potest facere nisi qui habet fidem explicitam de omnibus articulis: quia qui scit aliquid implicite, & in generali, potest errare in particulari. Ergo habere fidem explicitam de omnibus articulis, est de necessitate salutis.

Sed